

TNC-Aktuellt:

Tekniska nomenklaturcentralen
Box 5243
102 45 STOCKHOLM
Tfn 08-24 92 90

TNC flyttar till Gamla stan

Vi har vuxit ur våra lokaler på Brahegatan och flyttar den 1 maj till Stora Nygatan 45, ett charmigt, kulturmärkt hus vid Kornhamnstorg, där vi får bättre plats för vår verksamhet och även får mer utrymme för sammanträden och konferenser.

Vårt telefonnummer förblir oförändrat men postboxens nummer är nytt:

Box 2303,
T03 T7 STOCKHOLM.

Så snart vi har ordnat upp i de nya lokalerna skall vi arrangera "öppet hus" för våra medlemmar och intressenter.

I N N E H Ä L L

Representantförsamlingen	s. 2
Torsten Althin ur tiden	s. 3
God stil?	s. 3
Ordlista för fjärrstyrning	s. 4
ECE-möte	s. 5
Terminologisk kalender	s. 5
TNC får tillgång till EGs term- bank	s. 6
Notiser, studiebesök	s. 6
Korsord	s. 7
Termfrågor i urval	s. 8

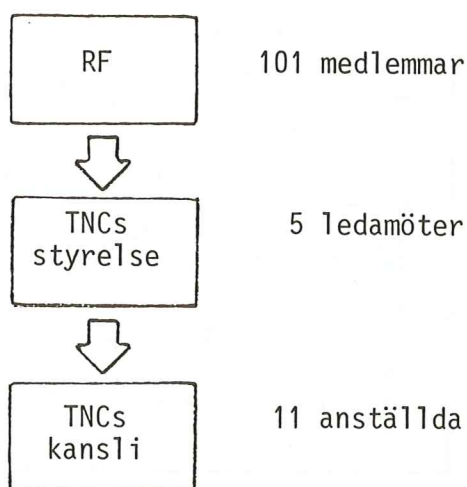

Stora Nygatan 45 är huset med bank i gatuplanet.

Representantförsamlingen och TNC-dagen 1982

TNCs representantförsamling (RF)
sammansträder i år den 22 april kl.
10.30.

Det kan kanske behövas en kort
beskrivning av vad RF är. RF är TNCs
formellt högsta beslutande organ enligt
modellen:

Varje TNC-medlem har rätt att skicka en
ledamot till RFs årsmöte. Ofta är samma
person inom företaget utsedd till
kontaktperson i övriga
TNC-angelägenheter. RFs ordförande (för
närvarande Erik Ingelstam) är utsedd av
regeringen eller annan myndighet som
delegerats rätten (för närvarande
Styrelsen för teknisk utveckling, STU).
Årsmötet utser styrelsen, en revisor med
ersättare och utfärdar arbetsordningen.
Dessutom antar det nya medlemmar,
beviljar styrelsen ansvarsfrihet o.d.

Det är angeläget att TNCs medlemmar
deltar på årsmötet eftersom det är en
möjlighet för styrelsen och oss på TNCs
kansli att skapa kontakter och att få
besked om vad som förväntas av oss.

I år anordnas i anslutning till RFs
årsmöte ett seminarium kring temat
"Översättning och terminologi".
Anledningen till att vi valt just detta
tema är att vi under de senaste åren har
märkt en ökning av
översättningsfrågorna, speciellt från
engelska till svenska. Hittills har vi
inte satsat mycket på direkt
översättningshjälp utan koncentrerat
våra insatser till indirekt hjälp, dvs.
försett våra ordlistor med utländska
termotsvarigheter. I uppbyggnaden av
termbanken har översättningar fått en
viktig roll. Anknytningen till datanät
av typen EURONET möjliggör sökning i
rena översättningsdatabaser (t.ex.
EURODICAUTOM).

Tyngdpunkten lär nog förbli på indirekta
hjälpmedel och kunskap om kontaktvägar,
men det måste ju inte betyda att den
nuvarande formen inte kan ändras eller
kompletteras.

Vi skulle därför vilja höra
TNC-medlemmars och andras synpunkter på
den nuvarande hjälpen från TNC och vad
de skulle vilja ha därutöver. Detta
kunde ske med utgångspunkt i en allmän
diskussion om översättning där särskilt
den terminologiska aspekten tas upp.
Kanske kan vi med rätt enkla metoder
utveckla nya hjälpmedel.

Följande korta (15 min) föredrag kommer
att hållas:

Representant för Statskontoret: Redovisning av
tillgången på översättare, deras inriktning,
kompetens och sysselsättningsgrad

Alvar Ellegård, Göteborgs universitet: Över-
sättning från språkvetarens synpunkt

Hans Karlgren, KVAL: Datorn som hjälpmedel vid
översättning

Myriam Edholt, LME: Vad vi gör på LME när
ordböcker inte räcker till

Efter en kaffepaus fortsätter seminariet
med en diskussion kring TNCs roll för
översättare. Ett par förberedda
debattinlägg från praktiskt verksamma
översättare kan också förväntas.

Torsten Althin ur tiden

"Källor att söka sig till, när det gäller tekniska termer, är i offentliga eller privata arkiv förvarade inventarier eller liknande handlingar, som upprättats i samband med försäljning av industriföretag, vid arvsskiften, konkurser, eldsvådor och rättstvister. Privilegieansökningar liksom reseberättelser kan också vara givande. Men var och en som söker sig bakåt i tiden för att komma underfund med en term och dess ursprung, finner snart att det är ett mödosamt arbete och att svaret på en fråga inte alltid kan ges med säkerhet".

Fil.dr Torsten Althin, industrihistoriker, museichef m.m., yttrade dessa ord vid TNCs representantförsamlings årsmöte 1965. Senare återgavs de i publikationen "Namn, konstord och talesätt" (KTHB Publikation 7. 1968).

Torsten Althin var själv en kunskaps- och visdomskälla, vars resurser flödade till gagn för institutioner, organisationer och enskilda. Han var också, som hans likaledes bortgångne vän Hans Hylander (mångårig styrelseledamot i TNC) brukade säga: en av TNCs klassiska vänner.

God stil?

Det offentliga språket, däribland ekonomiskt, tekniskt och vetenskapligt språk, är i första hand ett skriftspråk. Omvänt är närspråket -- familjens, vännernas, de vardagliga mötenas språk -- ett talspråk. Det finns skillnader i stort och smått:

- I det offentliga språket kan adjektiv och adverb förstärkas med utomordentligt, synnerligen etc. som inte är närspråksord, omvänt tolereras inte i offentligt språk de motsvarande närspråkliga rysligt, förbannat etc., påpekar Ulf Telemann i Språkrätt.

här man ängsligt bevakar det offentliga språkets ränmärken kan man luras till överdriven försiktighet. Man är återhållsam i valet av ämnen, och man inskränker sitt ordval till ett par tusen ord om vilkas hemorts rätt i det offentliga språket ingen tvekar.

Någon hävdar t.ex. att personliga pronomen, såsom du, ni, vi, inte hör hemma i skriftspråk. Tanken är förklarlig, om man tänker på att det behövs närhet i tid och rum för att dessa pronomen skall komma till flitigt bruk. Icke desto mindre måste tanken avisas. Det finns förvisso situationer när det även i skriftspråket finns goda skäl att utnyttja de här orden, inte bara i skönlitteratur utan också i facktext, t.ex. i skrivna instruktioner.

Ett annat lärorikt exempel på hur snävt gränserna för det offentliga språket ibland dras fann TNC vid granskningen av ett standardförslag. Vi noterade att standardkommittén hade valt ordet synhål för det som annars kallas titthål. Vårt förslag att termen skulle vara titthål, för begriplighetens skull, tillbakavisades:

- Kommittén beslöt att behålla synhål då titthål upplevdes som talspråk, framgår det ur protokollet.

Tyvärr är synhål inte ett ord vars betydelse omedelbart uppfattas. Dessutom utgör termvalet ett brott mot en språklig tradition.

Ordet titta och dess avledningar -- titthål, tittglas, tittglugg, (tv-)tittare m.fl. -- får inte rensas ut ur det offentliga språket av stilistiska skäl. De finns upptagna i Svenska akademiens ordlista, som "syftar till att förteckna ett i allmänt språkbruk gångbart ordförråd" men även "uppmärksammar vardagliga ord".

I ordlistan betecknas såsom vardaglig ord som kille, sjappa, sjå, dvs. ord som vi sällan eller aldrig möter annat än i de skönlitterära texter i vilka en vardaglig ton medvetet eftersträvas. Vid titta och dess avledningar saknas sådan markering av talspråkligt eller vardagligt stilvärde.

Ändå är titta och dess avledningar knappast några vanliga ord i offentliga texter. Det finns emellertid andra skäl än stilistiska som gör att ord har låg frekvens i facktexter.

Ett sådant är att de betecknar konkreta, välbekanta ting som man sällan berör i skrift. Således är kniv och gaffel, tandborste och kam ovanliga skriftspråkord, även om de inte kan betraktas som stilistiskt belastade. Den gång då någon ändå behöver i skrift nämna kniv och gaffel döper han förnoppningsvis inte om sådana föremål. Likaså bör titthålet få behålla sitt namn även när man någon enstaka gång skriver om det.

Den som ifrågasätter om ett ord har otillåtet vardaglig stilprägel bör inte lita uteslutande till sin egen känsla utan försöka att styrka sin uppfattning med hjälp av ordböcker. Om dessa inte ger tillräcklig vägledning står Svenska språknämnden och TNC till tjänst med ett råd i frågan.

Ordlista för fjärrstyrning

IEC, International Electrotechnical Commission, har nu godkänt ett förslag till termer och definitioner inom området Telecontrol, på svenska Fjärrstyrning. På SEKs (Svenska Elektriska Kommissionen) uppdrag har TNC tillsammans med experter gått igenom dokumentet och föreslagit svenska termer till definitionerna, som än så länge endast finns på engelska och franska. Definitionerna kunde ibland ha varit något bättre, men det skall vi försöka ta hänsyn till om en planerad svensk version av ordlistan kan förverkligas. Med anledning av det nu pågående arbetet har TNC velat belysa några av de ca 100 termernas motsvarigheter på svenska.

Ordlistans titel innehåller på engelska ordet telecontrol (franska: teleconduite), och TNC rekommenderar på svenska termen fjärrstyrning även om många av remissinstanserna föredrog "fjärrkontroll". Under flera år har TNC och standardiseringsorganen framhållit att efterleden control på svenska i allmänhet bör återges med styrning när inte definitionen säger något annat.

I listan finns också med termen check (i sammansättning check command) och den termen skall naturligtvis återges med kontroll, vilket också styrks av dess definition "a command for the purpose ensuring that the telecontrol equipment is functioning correctly".

Ett stort antal termer innehåller på engelska termen information. Termen återges på svenska med information då det är fråga om en hel uppsättning av uppgifter, men i listan har också använts indikering eller meddelande. Den engelska termen monitored information återges därför med övervakningsinformation, medan termen return indication på svenska blir återindikering eller enklare kvittering.

Ett helt kapitel handlar om command information, och här gäller det att återge command på lämpligt sätt. Det första förslaget angav "manöver", men den definitionen anger "information in order to cause a change of state of an operational equipment", vilket hellre bör återges med just kommando. Ordet kommando har ju på svenska betydelsen 'kort befallning', medan manöver innebär 'handgrepp för att styra'. Även om 'handgreppet' bör följa omedelbart på 'befallningen' så är det dock fråga om i tid skilda handlingar.

En samling termer där valet av svensk motsvarighet var svårt gällde olika stationstyper, nämligen master station, submaster station or concentrator station, outstation. Skall man på svenska använda 'huvudstation' eller 'huvudcentral', och vad motsvaras i så fall av 'understation' eller 'undercentral'? I manuskriptet till svenska termer har TNC angett de tre nivåerna med huvudstation, koncentrator och fjärrstation varigenom risken för

sammansättning av funktionerna bör minska. En till funktion artskild stationstyp är transitstation, men den torde inte välla några betydelseproblem.

I det kapitel som rör stationerna anges också de olika sätt på vilka dessa kan anordnas, i form av nät eller stjärnbildningar eller kombinationer därav. Den övergripande engelska termen är configuration men på svenska blir denna term ibland lätt ohanterlig, särskilt i sammansättningar. TNC har valt att låta termen nät ingå i sammansättningar, vilket ger bl.a. stjärnnät, slingnät och hybridnät.

Publikationen kommer förhoppningsvis till årsskiftet under beteckningen IEC Publication 50(371) och kommer då att försäljas av SIS-Standardiseringskommissionen i Sverige.

ECE-möte

På svenskt initiativ har Working Party on Building inom FN-organet ECE/HBP beslutat att bearbeta en ordlista innehållande administrativa termer med anknytning till byggbestämmelser. Syftet är att underlätta internationell begreppsharmonisering. Bostadsdepartementet har gett TNC i uppdrag att ta fram ett förslag till en sådan ordlista.

En lista med ca 70 termer definierade på engelska och franska presenterades på ett möte i Paris den 27 och 28 januari 1982 av Göran Walter.

På mötet lades stor vikt vid samordning med termer och definitioner utarbetade av ISO, GATT och EG.

En bearbetad version av ordlistan kommer att gå ut på remiss till medlemsländer i ECE i slutet av mars.

Terminologisk kalender för 1982

23-27 maj

International symposium on terminology
Ämne: Problems and methods of definition and synonyms in terminology
Plats: Université Laval, Québec

7-11 juni

Sjunde internationella ALLC-symposiet (ALLC=Association for Literary and Linguistic Computing)
Ämne: Computers in literary and linguistic research
Plats: Pisa, Italien

5-10 juli

COLING 82. Nionde konferensen om datalingvistik
Plats: Prag

2-4 augusti

Internationellt symposium om fackspråk
Ämne: Reading for Professional Purposes in Native and Foreign Languages
Plats: Eindhovens universitet, Holland

16-26 augusti

Nordisk forskarkurs i Fackspråk och terminologi
Plats: Vasa Högskola, Finland

11-12 november

Conference arranged by ASLIB and the Translator's Guild of the Institute of Linguists
Ämne: Term Banks for Tomorrow's World
Plats: London

TNC får tillgång till EGs termbank

I sommar får Sverige tillgång till EGs datanät, Euronet. Det framgår av ett pressmeddelande från DFI, Delegationen för teknisk och vetenskaplig informationsförsörjning. Det innebär att TNC kan utnyttja sitt redan träffade avtal om att via terminal få tillgång till EGs termbank, Eurodicatom.

I termbanken finns det mer än 150 000 termposter. Dessa innehåller tekniska, juridiska och vetenskapliga termer på EG-språken: franska, tyska, engelska, holländska, italienska och danska. Utom termerna finns det också definitioner eller belysande kontexter.

I termbanken finns material inte bara från EGs och Europaparlamentets terminologibyråer och ministerrådets termsamlingar. Där finns också material från FN:s termbank och termbankerna i Montreal och Ottawa.

Via Euronet får TNC sålunda vidgad möjlighet att ta reda på vad aktuella företeelser kallas på de sex EG-språken, till gagn både för ordlistearbetet och för terminfrågetjänsterna.

Einar Selanders föredrag på AILA

Einar Selanders föredrag på AILA-kongressen i Lund finns nu att rekvirera från TNC. Ämnet var "What should a terminology centre do?". Förutom det som direkt framgår av titeln behandlades organisations-, samordnings- och finansieringsfrågan.

Ny revisor

Styrelsen för teknisk utveckling, STU, har på regeringens uppdrag utsett byråchefen hos styrelsen Kjell Jegefors till revisor i Tekniska nomenklaturcentralen för tiden 1982-01-01--1983-12-31 efter departementssekreteraren Sten Henkow som avsagt sig uppdraget.

Studiebesök, Patentverket

Tretton personer från Patent- och Registreringsverkets kemiavdelning besökte TNC den 18 februari.

De fick information om TNCs organisation och om den service som erbjuds medlemmarna. Därefter visades de hjälpmedel som används vid terminologiarbete och rådgivning.

Besök av tyskstuderande

Den 22 mars besöktes TNC av ett 15-tal studerande från tyska institutionen vid Stockholms universitet. De går på en 20-poängskurs i översättning eller mer formellt: Påbyggnadskurs i tyska med inriktning på översättning.

Efter en presentation av TNCs verksamhet fick gruppen försöka översätta facktexter med hjälp av de hjälpmedel som finns i TNCs bibliotek. Av kommentarerna att döma var sökandet framgångsrikt. Däremot var det nedslående för många i gruppen att finna att vissa av de termmotsvarigheter som de hittade inte höll måttet. "Antriebsmotor" kan möjligen vara "startmotor" i något sammanhang men inte om texten handlar om värmepumpar. Efter besöket bör det stå klart för alla att man inte kan använda "ordboksöversättningar" om man inte är insatt i ämnet.

Ett sätt att pröva sin ordkunskap är att lösa korsord. För att kunna utnyttja de kombinationer av bokstäver som erbjuder sig tvingas en korsordskonstruktör ofta gripa till fackord. Det får räcka att erinra om or och ag som åtminstone vi som inte är biologer endast sällan träffar på utanför korsorden.

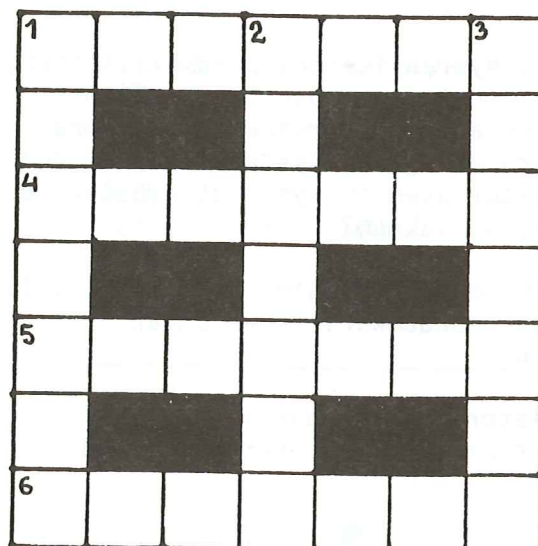
Vid konstruktionen av detta korsord har vi utnyttjad vår databas Termdok. Denna ger nämligen möjlighet att söka på maskerade teckensträngar. När vi alltså har behövt ett ord om sju bokstäver av vilka den första är a och den sista ö har vi i terminalen matat in a!!!!ö. Detta är för datorn en instruktion att söka upp alla termer som börjar med a, slutar med ö och har exakt fem tecken däremellan.

Sänd lösningen till TNC och deltag i tävlan om priserna:

Första pris, TNC 76, Textilordlista.

Andra pris, TNC 64, Om teknikens språk.

Tredje pris, TNC 37, TNCs skrivregler.

VÄGRÄTT

1. System av sammanhängande gator inom ett område.
4. Fyrsidig, uppåt avsmalnande pelare, använd som minnesmärke.
5. Målat med tunn, genomskinlig färg.
6. Skada på glasrutas kant, t.ex. flisning.

LODRÄTT

1. Tjocklek hos fiber, fibersträng eller trådsträng.
2. Blandning av olika fettarter i ull; används som mjukningsmedel.
3. Primärt bärande konstruktion i taklag.

Termfrågor i urval

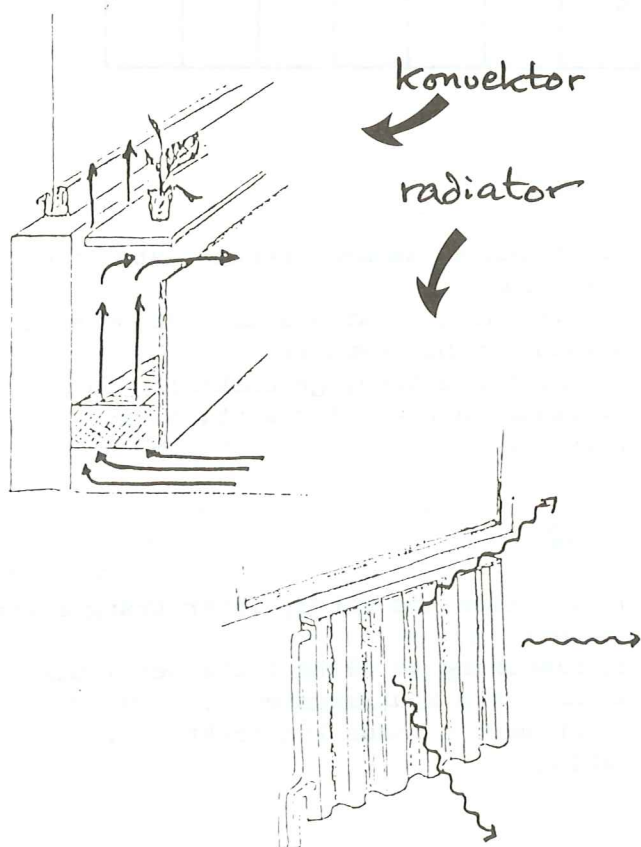
FRAGA: Termen reaktor avser inom kemien ett kemiskt reaktionskärl. Hur känd och utbredd är den betydelsen?

SVAR: Termen reaktor används inte bara inom kemien, utan även inom eltekniken och inom kärnfysiken. Inom eltekniken avses med reaktor ett don kännetecknat av sin reaktans, t.ex. en induktiv reaktor, induktansspole (SAOB, SEN 01 03 01). Reaktor har också betydelsen kärnreaktor, en anläggning i vilken kärnprocesser äger rum. (TNC 55) Reaktor bör alltså preciseras, om det inte framgår av texten vilken typ som avses.

FRAGA: I hydraulik- och pneumatiksystem, där man arbetar med övertryck, finns alltid en ackumulator för att utjämna tryckförändringar i systemet. Heter det ackumulator även om systemet arbetar med undertryck, vakuum?

SVAR: Termen ackumulator kan mycket väl användas. Vakuumkärl är en annan benämning.

Akkumulator är ursprungligen ett latinskt ord och kan översättas med

någon, något som samlar i hög, ökar. Det har fått en rad olika betydelser inom olika fackområden.

Exempel:

- 1) Ackumulator: Dataregister där resultatet av en operation bildas. (Definition i SEN 01 16 11)
- 2) Ackumulator, elektrisk: Don, i vilken elektrisk energi kan lagras i form av kemisk energi och vars laddning kan förnyas. (Definition i SEN 08 01 01)
- 3) Ackumulator: Behållare avsedd att öka ett pneumatiskt eller hydrauliskt trycksystems korttidskapacitet. (Definition ur SIS 16 01 00) T.ex. är gasbehållaren en ackumulator för gas.
- 4) -ackumulator, med förled som anger dess innehåll, användning, t.ex. hetvattenackumulator.

FRAGA: Vari ligger skillnaden mellan en radiator och en konvektor?

Båda är ju apparater som används för lokaluppvärmning.

SVAR: Skillnaden mellan en radiator och en konvektor ligger i hur värme avges till lokalen. Radiatorn avger värme till stor del i form av strålning (Lat. radius 'stråle', radiare 'utstråla'). Konvektorn däremot avger värme medelst konvektion (Lat. con 'sam(man)', vectio 'transport'), dvs. den typ av värmetransport som sker med en fluids rörelse, i detta fall luftens.

Anmärkning: Radiatorer och konvektorer bör inte hänföras till släktet värmväxlare, trots att det sker en värmeöverföring apparat-lokal.

FRAGA: Hur böjer man ekonomiser?

SVAR: Ekonomiser (uttal: -majser) böjs ekonomisern, ekonomisarar. Termen är ett exempel på hur svårt det kan vara att anpassa lånord till svenskt böjningssystem. Andra exempel på engelska lånord som böjs efter mönstret ovan är folder, helikopter, tankar, och laser.

Som synonym till ekonomiser finns matarvattenvärmare, kortform vattenförvärmare, lämplig att använda om sådan avses.